

UDK 378-057.875

Pregledni rad

Примљено: 22.10.2025.

Прихваћено за објављивање: 19.12.2025.

DOI: <https://doi.org/10.46630/gped.2.2025.6>

ANALIZA STRATEGIJE OBEZBEĐENJA I UNAPREĐENJA KVALITETA ANGAŽOVANJA STUDENATA UNIVERZITETA U NIŠU¹

Marina Ćirić²

Departman za pedagogiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Nišu

Apstrakt: Iako se prednosti primene pedagoških pristupa usmerenih na studente uveliko propagiraju kao primeri dobre prakse na fakultetima mnogih zemalja (organizuju se skupovi, tribine, konferencije), na visokoškolskim ustanovama u Srbiji još uvek postoje nedoumice i zabrinutost u vezi sa njihovom implementacijom. Da bi se uvidelo kojim postupcima i u kojem opsegu se podstiče angažman studenata na pojedinim visokoškolskim ustanovama Univerziteta u Nišu, analizirane su njihove strategije obezbeđivanja i unapređivanja kvaliteta. Iako je načelno prepoznat značaj uspostavljanja sistema kvaliteta angažovanja studenata, u ustanovama obuhvaćenim ovim istraživanjem zabeležena su delimična nastojanja da se radi na poboljšanju u ovoj oblasti. S obzirom na to da postoje različiti pristupi i standardi da se studentima omoguće što bolji uslovi i raznovrsniji načini da iskoriste svoje potencijale neophodno je raditi na razvoju u ovoj oblasti. Na kraju, s obzirom na okolnosti poslednjih godina, izazvanih nepovoljnom epidemijom situacijom kao i društvenim okolnostima, buduće aktivnosti fakulteta trebalo bi usmeriti ka izradi alternativnih planova za postupanje u nepredviđenim okolnostima. Neosporno je da adekvatno uvođenje ovog pristupa predstavlja izazov i da zahteva korpus nastavničkih kompetencija i resursa, i u tom pogledu je važno da u okviru visokoškolskih ustanova budu jasno i eksplicitno naglašena očekivanja, aktivnosti i raspoloživi resursi koji se odnose na pedagoški pristup usmeren na studenta.

Кljučне речи: visoko obrazovanje, kvalitet, angažovanje studenata, strategije u obrazovanju, efikasnost i efektivnost

¹ Rad je nastao kao rezultat rada na projektu *Afirmacija pedagoške teorije i prakse u savremenom društvu* (423/1-3-01), koji se sprovodi na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Nišu. Ovo istraživanje podržalo je Ministarstvo nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije (Ugovor br. 451-03-137/2025-03/200165).

² marina.ciric@filfak.ni.ac.rs

Uvod

Kvalitet je oduvek bio značajna komponenta obrazovanja koja u najvećoj meri treba da odgovori zahtevima savremenosti i aktuelnosti. On je u sprezi između visokog obrazovanja i društva koje se menja, pa je jasno da je ovaj pojam doživeo značajne promene koje su posledica različitih procesa i promena u društvu (Stančić, 2012). U skladu sa savremenim shvatanjima, kvalitet u visokom obrazovanju određen je kao višedimenzionalni i dinamičan pojam koji je vezan za kontekst određenog obrazovnog modela, za misiju ustanove i njene ciljeve, kao i za specifične standarde unutar pojedinog sistema, ustanove, programa ili discipline (Vlăscenau et al., 2007; prema: Milutinović i sar., 2018). U tom pogledu, misija odražava težnju da se kroz organizovane studije i istraživanja neprekidno obavlja transfer i kreiranje naučnih znanja i stručnih kompetencija kojima se omogućava, prevashodno, socijalni, kulturni, ekonomski i drugi napredak društva, u stalno promenljivim okolnostima života i razvoja. Svrha visokog obrazovanja, u skladu sa tim, podrazumeva pripremu studenata za aktivno građanstvo, za njihove buduće karijere (npr. doprinos njihovoj zapošljivosti), podršku njihovom ličnom razvoju, stvaranje široke napredne baze znanja i stimulisanje istraživačkog rada i inovacija.

Uloga savremenog visokog obrazovanja nije samo da pripremi studente za budući rad, već i da ih obuči da obavljaju buduće radne zadatke i da, što je više moguće, podstiče entuzijazam studenata za pronalaženje novih ideja i samostalno kreiranje inovacija. Visokoškolske institucije treba da odgovore ovim izazovima realizacijom aktivnosti koje se smatraju efektivnim i koje podstiču studente da u njima učestvuju. U skladu sa reformama u visokom obrazovanju, od studenata se nakon završenih studija očekuje usvajanje određenih kompetencija, opštih i posebnih, a koje im omogućavaju zaposlenje i funkcionisanje u široj društvenoj zajednici.

Iako ga nije lako precizno odrediti, kvalitet je u najvećoj meri rezultat interakcije između nastavnika ili saradnika, studenata i okruženja u datoj ustanovi (ESG, 2015). Prema tome, poboljšanje kvaliteta sve više uključuje studente, bilo kroz proces sticanja znanja, kroz pružanje povratnih informacija o kvalitetu predmeta koje su pohađali, učešće u procesu odlučivanja na fakultetima i univerzitetima, ili zastupanjem stavova studenata preko studentskih organizacija ili predstavničkih tela. U okviru visokoškolskih institucija, brojni su aspekti uključivanja studenata u ove procese na različitim nivoima. Najčešće se studenti okupljaju unutar studentskog parlamenta i studentskih konferencija, tela koja su regulisana Zakonom o visokom obrazovanju i putem kojih studenti aktivno deluju u radu ustanova i sistema visokog obrazovanja.

Mora se napomenuti da angažovani studenti jesu produktivniji od onih koji su manje angažovani, ali uspešnost ne dolazi samo svojevrsnom posvećenošću pojedinca. Angažovanje pokazuje koliko se student trudi, ali ne samo to. Angažovani studenti razumeju misiju organizacije, cilj svog studiranja, više se zalažu za ostvarivanje te misije do one tačke kada se, primera radi, cilj ustanove i njihovi ciljevi usaglasе, odnosno postanu istog smera. To je svojevrsna posvećenost, ali ne mora nužno da rezultira uspehom. Angažovani studenti preuzimaju odgovornost za svoj angažman i

za svoj doprinos. Da bi se postigao uspeh, pored angažovanja korisnika obrazovnih usluga, potrebno je angažovanje pružaoca usluga kao i angažovano okruženje.

Prikaz standarda i postupaka za obezbeđenje i unapređenje kvaliteta angažovanja

S obzirom na dinamičnost i kompleksnost procesa i promena koji se dešavaju u visokom obrazovanju, odgovor na savremena brojna očekivanja od visokoškolskih institucija, autori i donosioci odluka u ovoj oblasti pronalaze u unapređivanju kvaliteta angažovanja studenata. U nekim zemljama su osnovana posebna tela koja se bave ovom oblašću, poput *Nacionalnog foruma za unapređivanje nastave i učenja u visokom obrazovanju* u Irskoj. Brojni su primeri visokoškolskih ustanova gde se realizuju prakse kojima se podstiče studentski angažman. Na Harvardu je zastupljeno kratko ispitivanje među studentima u malim grupama (*ConcepTests*), na Katoličkom univerzitetu u Luvenu fleksibilan pristup učenju kroz laboratorijsku nastavu (*Lab baths*), dok se na Alborg univerzitetu u Danskoj svi programi i predmeti zasnivaju na problemski orijentisanom pristupu nastavi. Pojedine ustanove svojim studentima pružaju mogućnost da putem različitih onlajn alata (*The HowULearn questionnaire*; *Tele-messaging service (FLO)*; *Learner Engagement Activity Portal (LEAP)*) aktivno prate svoje napredovanje u učenju i dobijaju podršku u vidu predloga za poboljšanje. Pored brige o studentima, organizuje se pomoć nastavnicima kako bi se osnažili i uspešno implementirali metode orijentisane na studente. Fakulteti organizuju seminare za nastavnike, te se u Estoniji (*Teaching for (and) Learning Conference*) i Litvaniji (*Development of student-centred learning, teaching and assessment within Bologna Learning Network (LOAF)*) organizuju forumi na kojima univerzitetski nastavnici razmenjuju iskustva iz prakse, Univerzitet u Padovi vrši obuku svojih nastavnika u oblasti podsticanja studentskog angažmana (*Teachers for learners (T4L)*) a na Univerzitetu u Heilderbergu pristup student u centru zastupljen je u svim segmentima kurikulumu i realizuje se uz kontinuiranu pomoć nastavnicima. Takođe, podrška nastavnicima postoji u digitalnom obliku, te se na Univerzitetu u Turku primenjuje *Univerzitetska platforma za pedagošku podršku* koja sadrži materijale i ideje za učenje i organizaciju nastave orijentisane na studenta i služi nastavnicima kao prva pomoć prilikom prelaska na savremeni pristup u radu.

Usklađivanje sa evropskim i svetskim trendovima u razvoju visokog obrazovanja i stvaranje adekvatnog sistema za obezbeđivanje, kontrolu i unapređivanje kvaliteta preduslov je konkurentnosti i relevantnosti ustanova u Republici Srbiji. Rad na obezbeđenju kvaliteta jedan je od uslova za uspešnu implementaciju i ostvarivanje procesa reformi kao i unapređenje svih aspekata, procesa i aktivnosti visokoškolskih ustanova i celokupnog sistema visokog obrazovanja (Ćirić, 2022). Ovaj proces ostvaruje se kroz planiranje, razvoj i kontrolu poboljšanja rada ispunjavanjem konkretnih standarda.

Uvidom u *Strategiju obezbeđivanja i unapređivanja kvaliteta Univerziteta u Nišu*, istaknuto je da *Strategija* obuhvata obezbeđivanje kvaliteta studijskih

programa, nastavnog procesa, naučnoistraživačkog, umetničkog i stručnog rada, nastavnika i saradnika, studenata, udžbenika, literature, bibliotečkih i informatičkih resursa, upravljanja Univerzitetom i fakultetima, prostora i opreme, finansiranja, nenastavnih aktivnosti i uslova rada i studiranja. Strategijom se obezbeđuje sprovođenje utvrđenih standarda i postupaka za ocenjivanje kvaliteta rada ustanova.

Analiza standarda i postupaka za obezbeđenje i unapređenje kvaliteta angažovanja studenata Univerziteta u Nišu

U pogledu studentskog angažmana fakulteti raznim aktivnostima teže da unaprede svoj rad i uvedu inovacije u ovoj oblasti. Da bi se uvidelo kojim postupcima i u kojem opsegu se podstiče angažman studenata na pojedinim visokoškolskim ustanovama Univerziteta u Nišu, analizirane su njihove strategije obezbeđivanja i unapređivanja kvaliteta. Korišćeni su dokumenti i podaci o obezbeđivanju kvaliteta koji su dostupni javnosti i nalaze se na sajtovima fakulteta obuhvaćenih ovim istraživanjem: Medicinskom, Elektronskom, Filozofskom, Prirodno-matematičkom, Fakultetu sporta i fizičkog vaspitanja i Fakultetu zaštite na radu.

Uvidom u najnovije *Pravilnike o standardima i postupcima za obezbeđenje kvaliteta* i *Izveštaje o samovrednovanju*, a koji su dostupni na zvaničnim sajtovima ustanova, analizirani su aspekti koji se odnose na strategije podsticanja kvaliteta u oblasti angažovanja studenata.

Misija i vizija visokoškolske ustanove

Polazeći od misije i vizije, može se uočiti da ustanove obuhvaćene ovim istraživanjem nastoje da postanu moderne, perspektivne i prepoznatljive u zemlji, regionu kao i u Evropskom prostoru visokog obrazovanja. Misije ustanova za svoja opšta polazišta imaju postizanje visokih standarda u obrazovanju i naučno-istraživačkom radu. Osim ovih oblasti, važan domen misije ogleda se u učešću i participiranju fakulteta u životu i razvoju društvene zajednice i povezivanju sa privredom, što ukazuje na nastojanje usklađivanja sa Trećom misijom. Vizija većine ustanova usmerena je ka kontinuiranom unapređenju funkcionisanja i razvijanja kulture kvaliteta, sa ciljem da postanu uporedive i konkurentne sa fakultetima istog i sličnog usmerenja. U odnosu ustanova prema unapređivanju kvaliteta studentskog angažmana insistira se na razvoju racionalnog, kritičkog, kreativnog i inovativno-naučnog mišljenja studenata. Prema tome, stiče se utisak da fakulteti teže osavremenjivanju i transformisanju funkcija kako bi obogatili svoju ponudu i obezbedili atraktivne studijske programe kojima, s jedne strane, mogu da privuku buduće studente kao korisnike, a sa druge, obezbede vrhunske stručnjake u određenoj oblasti.

Angažovanje studenata u obezbeđenju i unapređenju kvaliteta

Proces participacije studenata u obezbeđenju kvaliteta odvija se kroz njihovu aktivnost u radu Komisija za obezbeđivanje kvaliteta. Predstavnici studenata kontinuirano prate i predlažu načine za obezbeđivanje i unapređivanje kvaliteta i uzimaju učešće u njihovoj realizaciji. Međutim, kako se navodi, na većini fakulteta studenti često nisu zainteresovani da učestvuju u procedurama vezanim za kvalitet ustanove. Deo njih smatra da ih se ova oblast ne tiče, dok mnogi studenti misle da ne mogu da utiču na odluke koje se donose u ustanovi. Iako studenti putem anketa iznose svoje mišljenje o funkcionisanju različitih aspekata ustanove, ni oni ali ni nastavnici uglavnom ne veruju u anonimnost anketiranja kao ni u objektivnost podataka koji se ovim postupkom dobijaju.

Jedan od ključnih problema vezanih za proaktivni pristup i participiranje studenata u radu institucija koje pohađaju jesu njihovi inputi, odnosno karakteristike sa kojima dolaze u visokoškolsku ustanovu. Kada je reč o ulaznim karakteristikama studenata u ustanovama koje imaju dovoljno kandidata na prijemnom ispitu, poput Medicinskog ili Filozofskog fakulteta, nema poteškoća jer zbog konkurencije studije upisuju najbolji kandidati. Na Fakultetu zaštite na radu nedovoljan broj prijavljenih kandidata za posledicu ima snižavanje kriterijuma pri upisu, što može dovesti do pada kvaliteta diplomiranih studenata. Takođe, na Fakultetu sporta i fizičkog vaspitanja ulazni kvalitet potencijalnih studenata izazvan je društvenim kretanjima i malom mogućnošću zapošljavanja. Ovo za posledicu ima snižavanje kriterijuma i prilagođavanja funkcionisanja institucije radi povećanja učestvovanja nedovoljno zainteresovanih studenata. Ovako shvaćen, veoma je teško rešiv problem za samu ustanovu. Da bi se prevenirale teškoće sa kojima se susreću navedeni fakulteti, neophodno je uključivanje i pomoć šire društvene zajednice kroz sistemski pristup rešavanju problema.

Obezbeđenje i unapređenje kvaliteta angažovanja studenata u oblasti akademskog izazova

U institucionalnim okruženjima fakulteta mogu se uočiti različiti podsticaji i prilike koje se studentima pružaju kako bi bili angažovani. Budući i sadašnji studenti, kao i svi zainteresovani, mogu pronaći potrebne informacije o studiranju i funkcionisanju ustanova. Podaci su, većinom, adekvatno uređeni i redovno se ažuriraju. Uvidom u zvanične sajtove i stranice društvenih mreža (*Facebook, Instagram, Twitter, You Tube*), a koje pripadaju fakultetima, ističe se širok dijapazon aktivnosti koje su aktuelne a namenjene su studentima. Na sajtu svakog od fakulteta postoje pozivi studentima za programe mobilnosti *Erasmus+* kako bi uzeli učešće u nekom od programa i proveli deo svog studiranja u nekoj od ustanova širom Evrope. Takođe, na svim fakultetima postoji praksa nagrađivanja najboljih studenata, koje se uglavnom realizuju povodom dana ustanove.

Iako postoje zajedničke karakteristike, među ustanovama se mogu uvideti razlike u pristupima angažovanju studenata. Naime, moglo bi se reći da je „briga o studentima” pokretački motiv na Filozofskom fakultetu. Osim mnoštva aktivnosti

kojima se obogaćuje život studenata tokom procesa studiranja, ova ustanova jedina ima i formalno regulisan odnos i podršku studentima. U okviru *Kancelarije za razvoj karijere i podršku studentima* kontinuirano se prati rad i napredak studenata, ali i odgovara na njihove potrebe i zahteve kako bi im period studiranja bio manje stresan a više uspešan. Takođe, na ovom fakultetu studenti imaju priliku da razvijaju komunikacione i profesionalne kompetencije učestvujući u nizu aktivnosti u samoj ustanovi ili u nekoj od partnerskih organizacija sa kojima Fakultet ima potpisanu saradnju. Duh zajedništva ogleda se i u participaciji studenata u promotivnim aktivnostima te se neretko dešava da studenti i nastavnici kao partneri predstavljaju ovaj fakultet široj javnosti.

Kako je briga o studentima imperativ Filozofskog, tako bi se moglo uvideti da je briga o njihovom zaposlenju suštinski važna na Elektronskom fakultetu. U okviru ove ustanove, čini se da je čitav proces studiranja podređen pripremi studenata da adekvatno odgovore na potrebe tržišta rada i brojnih kompanija koje su zainteresovane strane u ovom procesu. Tako se na zvaničnim stranicama ove ustanove mogu videti brojni oglasi za posao i plaćene stručne prakse ali i pozivi studentima da budu korisnici stipendija domaćih i kompanija iz inostranstva. Brigu o studentima fakultet obezbeđuje alumni bazama, te bivši studenti, osim profesionalne pomoći, studentima pružaju i potrebne informacije o najnovijim trendovima u oblasti elektronskog inženjeringa. Osim parlamenta, studenti u ovoj ustanovi mogu biti članovi organizacije BEST, koja pomaže studentima u oblasti ličnog i profesionalnog razvoja kao njihovoj internacionalnoj orijentaciji i razumevanju drugih kultura i društava, sa ciljem razvijanja sposobnosti za rad u kulturološki raznolikim okruženjima.

Prema podacima, na Fakultetu zaštite na radu u poslednje vreme se dosta insistira na umrežavanju ustanove sa ciljem obezbeđivanja stručne prakse. Brigu za studente ova ustanova pokazuje obezbeđivanjem stipendija i mogućnošću sticanja praktičnih znanja i radnog iskustva u raznim kompanijama i udruženjima. Poslednja takva saradnja ostvarena je sa lokalnom kompanijom u oblasti ishrane. Takođe, u saradnji sa nadležnim, Ministarstvom za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, nastoji se da se obezbede sredstva i uslovi za bolje funkcionisanje ustanove.

Na stranicama Prirodno-matematičkog fakulteta informacije se uglavnom odnose na postignuća kako nastavnika tako i studenata ove ustanove. Ističu se uspesi u raznim sportskim, ali i tehničko-tehnološkim oblastima. Moglo bi se istaći da se u ovoj visokoškolskoj ustanovi vrednuje takmičarski duh, kako u nastavnim tako i vannastavnim aktivnostima.

Poseban akcenat na vrednovanje vannastavnih aktivnosti istaknut je na Fakultetu sporta i fizičkog vaspitanja. S obzirom na to da su studenti koji pohađaju ovu instituciju uglavnom uspešni u nekom od sportova, veoma je važno da se njihov uspeh ostvaren mimo nastave valorizuje. Takođe, važno je naglasiti da se, prema regulativama, ESPB bodovi ostvareni u vannastavnim aktivnostima mogu uzeti u obzir samo u slučaju upisa višeg nivoa studija ukoliko kandidati imaju isti broj bodova. U tom slučaju, studenti koji su realizovali vannastavne aktivnosti imaju prednost pri upisu. Iz ovog razloga, sportski i drugi rezultati studenata vrednuju se manje formalno, u okviru ustanove.

Medicinski fakultet Univerziteta u Nišu, s obzirom na kompleksnu organizaciju akademskih i strukovnih studija, kao i obuhvat domaćih i stranih studenata, karakteriše razgranata mreža studentskog organizovanja. Kako se ističe, studenti pored obaveza u nastavi imaju brojne mogućnosti za druženje i različite vannastavne aktivnosti. Naime, osim Studentskog parlamenta, postoji više samostalnih studentskih organizacija. U okviru Fakulteta funkcionišu tri studentske organizacije: Studentska unija, Savez studenata i Udruženje studenta stomatologije. Ove organizacije su apolitične i njihov primarni zadatak je zastupanje studentskih interesa na različitim nivoima nastavnog procesa i studentskog standarda. Pored navedenih akademskih organizacija, postoje i strukovne od kojih je svaka na svoj način veoma važna za studente Fakulteta u svom domenu delovanja: (1) Savez studenata Stomatološkog odeljenja Medicinskog fakulteta u Nišu; (2) Udruženje studenata farmacije Medicinskog fakulteta u Nišu; (3) IFMSA – International Federation of Medical Students' Associations – Serbia (4) NiPSA – Asocijacija studenata farmacije Niš. Uz pomoć navedenih organizacija studenti ostvaruju svoja prava, dobijaju informacije o studiranju i upoznaju se sa mogućnostima koje im studiranje na Medicinskom fakultetu pruža.

Uglavnom se u analiziranim izveštajima o samovrednovanju ustanova navode interaktivni pristup, seminarski radovi, analiza praktičnih primera, analiza tekstova, studijski istraživački rad, laboratorijska i terenska nastava. Ove aktivnosti su „pogodno tle” za kritički i analitički pristup studenata i njihov dalji razvoj i učenje. Ukoliko se pravilno primenjuju, zastupljenost interaktivnih metoda može umnogome doprineti samostalnosti studenata i njihovom odnosu prema zadacima. Onda kada imaju širok dijapazon mogućnosti da iskažu svoje mišljenje i znanje, studenti mogu pronaći i prilagoditi zadatke svom načinu učenja. Tako, na primer, seminarski, domaći zadaci i projekti obezbeđuju kontinuitet u radu studenata, pri čemu studenti mogu da ostvare određeni broj ESPB bodova i samim tim polože deo ispita, ali i promišljaju i rešavaju probleme na koje nailaze pri njihovoj izradi. Takođe, aktivnim učešćem u diskusijama od studenata se zahteva kritički odnos uz teorijski ili iskustveni pristup problemu i preispitivanje ličnih stavova i vrednosti. Od posebnog značaja je i praktična primena znanja u laboratorijama i sličnim oblicima nastavne prakse. Na ovaj način studenti imaju mogućnost da primene i provere naučeno i pripremaju se za budući rad u struci. S tim u vezi, na Fakultetu sporta i fizičkog vaspitanja navodi se da je jedan od prioriteta ustanove osavremenjivanje metoda nastave i učenja u realizaciji različitih nastavnih aktivnosti.

Kada je u pitanju vreme koje studenti posvećuju aktivnostima, ustanove u obzir uzimaju ukupno a često i realno radno opterećenje studenata. Radno opterećenje ogleda se u broju sati za postizanje očekivanih ishoda učenja, a koje obuhvata vreme provedeno na nastavi, u samostalnom radu, obaveznoj stručnoj praksi i drugim predviđenim aktivnostima upoređeno sa okvirom zadatim kroz broj ESPB za dati predmet. Često se realno opterećenje studenata razlikuje od formalnog te se, na primer, na Filozofskom fakultetu primenjuje i ispitivanje putem evaluacija poslodavaca i diplomiranih studenata. Za procenu se na nekim fakultetima koriste i podaci o broju studenata koji nakon odslušanog predmeta polože ispit kao i njihovog iskustva pohađanja nastave. U *Izveštaju* koji je dostupan na sajtu Fakulteta zaštite na

radu navodi se da nije proveravano mišljenje studenata o eventualnoj neusaglašenosti određenih ESPB bodova i predmeta u kurikulumu, što se može smatrati opravdanim jer studenti nisu upućeni u način izračunavanja opterećenja. Ovde se, takođe, navodi i da „stepen neuspešnosti na ispitima nije neusaglašenost kurikuluma, već nespremnost studenata da se posvete nastavi zbog stečenih loših navika u srednjoj školi, koje sa sobom donose na fakultet i pokušavaju da iz zadrže”. S tim u vezi sagledan je širi kontekst izveštavanja i došlo se do podataka da proklamovano opterećenje suštinski ne odgovara stvarnim naporima studenata u procesu polaganja ispita. Razlog je nespremnost studenata na kontinuirani rad i ispunjavanje predispitnih aktivnosti, ali i nespremnost nastavnika za uvođenje inovacija u nastavni proces. Ovim podacima se takođe upućuje na značaj relacionog odnosa u sagledavanju procesa učenja i nastave u visokom obrazovanju, koji nije moguće sagledati samo iz ugla pojedinih učesnika.

Obezbeđenje i unapređenje kvaliteta angažovanja studenata u oblasti zajedničkog učenja studenata

Iz dostupnih dokumenata može se uočiti da fakulteti uglavnom angažman studenata posmatraju kroz individualne akademske aktivnosti. Stiče se utisak i da su interaktivne metode uglavnom zastupljene na časovima vežbi, dok su predavanja realizovana tradicionalno, frontalnim oblikom rada i monološkom metodom. Retko se, barem eksplicitno, ističe značaj kooperativnog učenja i saradnje među studentima. Kada je reč o kolaboraciji, u *Izveštaju Filozofskog fakulteta* akcenat je na radu studenata u malim grupama, grupnim projektima i učenju u timu. Prednosti saradničkog učenja istaknute su i u *Izveštaju Medicinskog fakulteta*, u kojem se, radi integrisanja znanja i mogućnosti da svaki student ima priliku da učestvuje u zadacima, insistira na malom broju onih koji pohađaju kliničke odnosno praktične predmete. Uz naglašavanje parole „student u centru”, usmerenost većine fakulteta ogleda se u nastojanjima da obezbedi individualan tempo napredovanja svakog studenta izborom aktivnosti.

Važno je ukazati na činjenicu da studenti najveći deo vremena provode u manje ili više formalnim relacijama tokom i nakon nastave. Na ovaj način oni razmenjuju informacije, uče, pružaju podršku, odnosno interaguju i bogate iskustva jedni drugih na različite načine. Ustanove bi mogle da ovaj domen shvate kao važan resurs u organizaciji aktivnosti namenjenih studentima, ali i njihovu pripremu za buduća zanimanja koja od pojedinca zahtevaju komunikacione kompetencije. U tom pogledu, na Filozofskom fakultetu radi se na obuci nastavnika i saradnika u oblasti pedagoško-metodičkih kompetencija kako bi se nastava inovirala na najadekvatniji način, a samim tim i dao doprinos unapređenju kvaliteta ustanove. Pojedini fakulteti učestvuju u međunarodnim projektima za jačanje kompetencija nastavnika u visokom obrazovanju, poput *Strengthening Teaching Competences in Higher Education in Natural and Mathematical Sciences/TeComp* u realizaciji Prirodno-matematičkog fakulteta. Ovaj vid obuke i radioničarskog rada od posebnog je značaja za umrežavanje nastavnika i pružanje podrške mladim saradnicima i doktorandima, ali i iskusnijim nastavnicima kojima je potrebna pomoć iz oblasti

pedagoških, psiholoških i metodičkih znanja. Povezivanjem među institucijama na ovaj način se mogu koristiti različiti kapaciteti i jačati čitav univerzitet.

U pogledu podsticanja jednakosti i uvažavanja razlika među studentima, fakulteti imaju definisan odnos prema kojem su prava svih studenata regulisana. Poslednjih godina sprovodi se upis na visokoškolske ustanove primenom afirmativnih mera, te u okviru ovih mera mogu biti upisani kandidati: korisnici kolica ili lica koja se otežano kreću; sa delimičnim ili potpunim oštećenjem vida; sa delimičnim ili potpunim oštećenjem sluha; koji imaju poteškoće u učenju, teškoće u govoru, sa hroničnim oboljenjima, sa psihološkim ili mentalnim poteškoćama. Takođe, upis pripadnika romske nacionalne manjine sprovodi se u skladu sa Programom afirmativne mere upisa. U skladu sa zakonskim okvirom, definisani su i način rangiranja i uslovi upisa: državljana Republike Srbije koji su srednju školu završili u inostranstvu, pripadnika srpske nacionalne manjine iz susednih zemalja, lica koja nemaju javnu ispravu o stečenom srednjem obrazovanju, stranih državljana, stranih državljana u statusu migranata/tražilaca azila. Međutim, na Elektronskom fakultetu, kako se navodi, zapaženo je da nema regulative odnosa prema studentima sa invaliditetom, a može se uvideti i da je u većini ustanova opšte zastupljen mali broj studenata sa potrebom za posebnom društvenom podrškom.

Iako je Univerzitet u Nišu relativno homogena celina u pogledu nacionalnosti studenata, na fakultetima studiraju strani državljani, oni koji su učesnici programa mobilnosti ali i studenti koji pohađaju nastavu na engleskom jeziku, kakav je slučaj na Medicinskom fakultetu. Studenti se, takođe, među sobom razlikuju po religijskom i političkom opredeljenju, ekonomskom statusu, mestu boravišta i slično. Upravo ove različitosti umnogome doprinose bogaćenju uticaja sredine na svakog studenta ponaosob. S obzirom na to da se studenti retko odlučuju da uzmu učešće u programima mobilnosti, što zbog jezičke ili finansijske barijere, fakulteti u svojim strategijama i izveštajima predviđaju mere i unapređivanje u ovoj oblasti u narednom periodu. Angažman studenata u vidu pohađanja nastave na fakultetima jedan je od značajnih segmenata ličnog i profesionalnog razvoja.

Obezbeđenje i unapređenje kvaliteta angažovanja studenata u oblasti iskustva sa nastavnicima

Interakcija između nastavnika i studenata, osim u redovnoj nastavi, uglavnom se ostvaruje putem konsultacija. U izveštajima sa svih fakulteta naglašava se da su termini konsultacija javni i poznati kao i da su nastavnici u obavezi da na ovaj način ostvaruju komunikaciju sa studentima. Osim konsultacija, na Elektronskom fakultetu se, pored redovne, održava i dopunska nastava, a teme vezane za studentski angažman i njihovo napredovanje redovna su tačka dnevnog reda na sednicama nastavno-naučnog veća. Nastavnici i studenti Fakulteta sporta i fizičkog vaspitanja ostvaruju kontakte i u okviru terenske nastave (npr. odlasci na planinu, more, jezero, bazen i slično). Na ovaj način pruža se prilika za ostvarivanje bližih, često neformalnih, kontakata i međusobno upoznavanje. Stiče se utisak da se u institucijama vodi računa o napredovanju i postignućima studenata, kako kroz

praćenje kvantitativnih pokazatelja, poput broja studenata koji su položili ispite, tako i putem anketa o iskustvima pohađanja nastave. S obzirom na to da su prisustvo i aktivnost u nastavi obavezan segment obaveza studenata, kontinuirano praćenje obezbeđeno je različitim predispozitivnim zadacima.

Dobra strana okruženja navedenih ustanova jeste veliki broj stalno zaposlenih nastavnika. Naime, gostujući nastavnici, odnosno oni u trećinskom radnom odnosu, nisu u prilici da kontinuirano prisustvuju aktivnostima i prate rad studenata. Takođe, oni inicijalno ne pripadaju zajednici određene ustanove jer ih za nju vezuje vremenski ograničena ugovorna obaveza. Od velikog značaja za razvoj visokoškolskih ustanova jeste stručan, ali pre svega kadar koji „pripada” ustanovi i funkcioniše u skladu sa njenim internim okruženjem. Nastavnici koji ustanovu vrednuju i doživljavaju kao svoju, osećaju se poštovano i delom zajednice i lakše će se prihvatiti tendencije razvoja koje institucija teži da postigne. Kako se u izveštajima navodi, jedna od ključnih poteškoća postizanja kvaliteta jeste inertnost nastavnika u pogledu uvođenja inovacija u svoj rad. Unapređivanjem kvaliteta visokog obrazovanja u Srbiji insistira se na interaktivnim metodama i inovacijama u nastavi, međutim, nema jasnih podsticaja nastavnicima da ove strategije primene. Razlog za ovo stanje delom su implicitna uverenja samih nastavnika, ali i neadekvatno vrednovanje nastavničke uloge u procedurama izbora u akademska zvanja. Ukoliko se nastoji da se visokoškolska nastava razvija u pravcu savremene paradigme, neophodno je da se revidiraju segmenti strategija vezani za nastavnički poziv, te da se, sa jedne strane, pomogne nastavnicima da usvoje inovativne metode ali i da se, sa druge, njihov rad u ovoj oblasti adekvatno vrednuje. Na ovaj način umnogome će se dostići konkurentnost sa ustanovama iz šireg regiona.

Ishodi učenja na pojedinim fakultetima Univerziteta u Nišu

S obzirom na to da studentski angažman vodi ka ostvarivanju ishoda predviđenih studijskim programima, načinjen je pregled očekivanih rezultata učenja u svakoj od ustanova. Na ovaj način stiže se uvid u očekivanja koja institucije imaju od svojih studenata i u podsticaje koje im pružaju. Može se uočiti da ustanove društvene i humanističke orijentacije insistiraju na razvoju interpersonalnih i veština komunikacije, te kreativnosti u radu i celoživotnog učenja. Fakulteti tehničko-tehnološkog usmerenja teže da školuju vrhunske stručnjake koji su spremni da aktivno učestvuju u regionalnom razvoju i koji će biti odgovorni za održavanje visokog tehnološkog i istraživačkog potencijala. Stoga su ishodi studijskih programa orijentisani na sticanje fundamentalnih znanja koja će predstavljati dobru osnovu za nastavak školovanja, kao i znanja i veštine koje im omogućavaju uključivanje u proizvodnju.

Bez obzira na tip ustanove, studenti treba da imaju mogućnost da uspešno kritički i analitički razmišljaju, rešavaju probleme i primenjuju više kognitivne procese. Takođe, neophodno je omogućiti im da ovladaju znanjima i veštinama potrebnim za posao koji će obavljati, ali je isto tako važno da razvijaju empatiju i razumevanje za ljude različite od sebe. Na taj način uče da sarađuju, da bolje razumeju

druge, ali i sebe. S obzirom na to da je visoko obrazovanje danas dostupno, ali i neophodno mladima za život i funkcionisanje u zajednici, visokoškolske ustanove imaju pred sobom izazov da pored obrazovanja stručnjaka, pripreme mlade koji će biti inicijatori društvenog aktivizma i pokretači promena.

Zaključak

Pored fokusa na individualne karakteristike, studentski angažman prožima i različite oblasti vrednovanja kvaliteta rada visokoškolskih ustanova. Iako se prednosti primene pedagoških pristupa usmerenih na studente uveliko propagiraju kao primeri dobre prakse na fakultetima mnogih zemalja (organizuju se skupovi, tribine, konferencije), na visokoškolskim ustanovama u Srbiji još uvek postoje nedoumice i zabrinutost u vezi sa njihovom implementacijom. Najčešće dileme odnose se na vreme potrebno za pripremu aktivnosti, smanjenu kontrolu procesa nastave od strane nastavnika, nedovoljnu usmerenost na sadržaje, nespremnost studenata da prihvate rad na drugačiji način. Ove prepreke mogu se prevazići podizanjem svesti i pružanjem podrške nastavnicima i studentima od strane lica u ustanovama zaduženih za kvalitet. Da bi se osigurala adekvatna primena aktivnosti kojima se podstiče angažovanje studenata, treba se upoznati sa kontekstualnim karakteristikama poput osobenosti studentske subkulture, ciljeva nastave, ličnih preferencija i raspoloživih kapaciteta nastavnika i slično.

Iako je načelno prepoznat njegov značaj, u ustanovama obuhvaćenim ovim istraživanjem zabeležena su delimična nastojanja da se radi na poboljšanju kvaliteta u ovoj oblasti. S obzirom na to da postoje različiti pristupi i standardi da se studentima omoguće što bolji uslovi i raznovrsniji načini da iskoriste svoje potencijale neophodno je raditi na razvoju u ovoj oblasti. Na kraju, s obzirom na okolnosti poslednjih godina, izazvanih nepovoljnom epidemijskom situacijom kao i društvenim okolnostima, buduće aktivnosti fakulteta trebalo bi usmeriti ka izradi alternativnih planova za postupanje u nepredviđenim okolnostima. Neosporno je da adekvatno uvođenje ovog pristupa predstavlja izazov i da zahteva korpus nastavničkih kompetencija i resursa, i u tom pogledu je važno da u okviru visokoškolskih ustanova budu jasno i eksplicitno naglašena očekivanja, aktivnosti i raspoloživi resursi koji se odnose na pedagoški pristup usmeren na studenta.

Literatura

- Ćirić, M. (2022). *Kvalitet angažovanja studenata u visokoškolskom kontekstu* (Neobjavljena doktorska disertacija). Univerzitet u Nišu, Filozofski fakultet.
- ESG (2015). *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area*.
- Milutinović, J., Lungulov, B., & Trivunović, B. (2018). Efekti rangiranja univerziteta na

koncept kvaliteta u visokom obrazovanju. *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, XLIII-2, 121-133.

Stančić, M. (2012). Traganja za kvalitetom u obrazovanju-kako smo podigli filozofska sidra i nasukali se u plitkim vodama politike. U: *Posebna pitanja kvaliteta u obrazovanju*. Beograd: Filozofski fakultet, Institut za pedagogiju i andragogiju, 271-289.

Internet stranice

Aalborg University. Dostupno na <https://www.en.aau.dk/>

Heidelberg University. Dostupno na <https://www.uni-heidelberg.de/en>

Izveštaj o samovrednovanju ustanove, Medicinski fakultet. Dostupno na https://www.medfak.ni.ac.rs/images/MF_Kvalitet/Centar/2.Samovrednovanje/11.%20Izvestaj%20o%20samovrednovanju%202017.pdf

Izveštaj o samovrednovanju Fakulteta zaštite na radu. Dostupno na <https://www.znrfak.ni.ac.rs/serbian/002-SISTEM-KVALITETA/IZVESTAJI%20O%20SAMOVREDNOVANJU%202020/Izvestaj%20o%20samovrednovanju%20FZNR%202016-2019.pdf>

Izveštaj o samovrednovanju 2023-2024, Filozofski fakultet. Dostupno na https://drive.google.com/file/d/1q1jZYB_1W3syoElW3xg-XyqnlLBwhk0B/view

Izveštaj o samovrednovanju 2022, Elektronski fakultet. Dostupno na <https://www.elfak.ni.ac.rs/downloads/akta/kvalitet/samovrednovanje-2022/izvestaj-o-samovrednovanju-ef-2022.pdf>

Izveštaj o samovrednovanju Fakulteta sporta i fizičkog vaspitanja. Dostupno na <https://www.fsfv.ni.ac.rs/dokumenti?folder=kvalitet%252Fcentar%252Fsamovrednovanje%252Fsamovredn-2019>

Izveštaj o samovrednovanju 2025, Prirodno-matematički fakultet. Dostupno na https://www.pmf.ni.ac.rs/sr/download/obezbe%C4%91ivanje_kvaliteta/Izvestaj-o-samovrednovanju-2025.pdf

University of Helsinki. Dostupno na <https://studies.helsinki.fi/instructions/article/unihow-system-and-howulearn-questionnaire> ;

University of Staffordshire. Dostupno na <https://www.councilofdeans.org.uk/case-study/the-development-of-an-innovative-teleessaging-service-flo-to-enhance-student-engagement-and-student-retention/>

University of Essex. Dostupno na <https://www.essex.ac.uk/student/attendance-and-engagement/leap>

University of Turku. Dostupno na <https://unips.fi/>

Strategija obezbeđenja kvaliteta Univerziteta u Nišu. Dostupno na <https://www.ni.ac.rs/images/univerzitet/kvalitet/Strategija-obezbedjenja-kvaliteta-UNI.pdf> .

The National Forum for the Enhancement of Teaching and Learning in Higher Education. Dostupno na <https://www.teachingandlearning.ie/>

ANALYSIS OF STRATEGIES FOR ENSURING AND IMPROVING THE QUALITY OF STUDENT ENGAGEMENT AT THE UNIVERSITY OF NIŠ

Marina Ćirić

Department of Pedagogy, Faculty of Philosophy, University of Niš

Abstract: Though the advantages of applying pedagogical approaches aimed at students are widely propagated as examples of good practice at the faculties of many countries (gatherings, forums, conferences are organized), there are still doubts and concerns about their implementation at higher education institutions in Serbia. To see what procedures and to what extent student engagement is encouraged at certain higher education institutions of the University of Niš, their quality assurance and improvement strategies were analyzed. The importance of establishing a quality system of student engagement is recognized. In institutions covered by this research, only partial efforts on improvement in this area were recorded. There are different approaches and standards to provide students with better conditions and more diverse ways to use their potential, and it is necessary to work on development in this area. Finally, considering the circumstances of recent years, caused by the unfavorable epidemic situation as well as social circumstances, the future activities of the faculty should be directed towards the development of alternative plans for dealing with unforeseen circumstances. It is indisputable that the adequate introduction of this approach is a challenge and that it requires a corpus of teacher competencies and resources, and in this respect, it is important that expectations, activities and available resources related to a student-centered pedagogical approach are clearly and explicitly emphasized within higher education institutions.

Keywords: higher education, quality, student engagement, educational strategies, efficiency and effectiveness